

WIADOMOŚCI GEOGRAFICZNE

Miesięcznik poświęcony przeglądowi spraw geograficznych w Polsce i za granicą.

(REVUE MENSUELLE DE GÉOGRAPHIE)

Wydawnictwo Krakowskiego Oddziału
Polskiego Towarzystwa Geograficznego

Redaktor:

Prof. Uniw. Dr. Ludomir Sawicki, Kraków-Debniki, Barska 41

Wychodzi z początkiem każdego miesiąca z wyjątkiem sierpnia i września.

Kraków, grudzień 1924 r.

I. Sprawy Krakowskiego Oddziału Pol. Tow. Geogr. (*Actes de Succursale Cracovienne de la Société Polonaise de Géogr.*).

Odczyt prof. K. Małeckiego o Sartach. Dnia 19 listopada 1924 odbyło się publiczne zebranie Pol. Tow. Geograficznego w Krakowie, na którym wygłosił prof. Małeckie odczyt o Sartach. W czasie swego kilkuletniego pobytu w Turkiestanie zapoznał się prelegent z życiem tej nieznannej irańsko-turskiej grupy etnicznej, zamieszkującej miasta Turkiestanu. Jej najważniejsze cechy etnograficzne scharakteryzowano w odczycie. Po określeniu typu fizycznego Sarta przedstawił prelegent sposób osadnictwa i architektury, życie gospodarcze, najważniejsze zwyczaje i obrzędy. Osobno omówiono architekturę świątyń. Odczyt był urozmaicony bogatym zbiorem zdjęć, dobrze ilustrujących ciekawe uwagi prelegenta.

Posiedzenie publiczne dnia 3 grudnia 1924. Prof. Sawicki o Węgrach społecznych. — Przed licznie zebraną publicznością prof. Sawicki zdał sprawę z przebiegu i wyników trzytygodniowej wycieczki Instytutu Geograficznego U. J., wykonanej w październiku 1924 na Węgry. Prelegent skupił uwagę słuchaczy około zagadnienia, dlaczego twór polityczny, doskonale geograficznie predysponowany, jakim były Węgry przedwojenne, uległ tak gruntownej przebudowie, oraz jak Węgry dzisiejsze dostosowują się do radykalnie zmienionych warunków, zwłaszcza jak na nie oddziaływało odcięcie od ziem karpaccich, które tyle ważkich momentów wносиły poprzednio w życie materialne i kulturalne Węgier. W analizie tej prof. Sawicki przeszedł wszystkie zespoły zjawisk geograficznych od elementów krajobrazowych po formy osadnictwa i życia gospodarczego, ilustrując swoje wywody licznymi zdjęciami, zebranymi w czasie wycieczki. Wywody jego, przyjęte z głębokim zainteresowaniem słuchaczy, zakończyła uwaga, że tradycyjne braterstwo polsko-węgierskie znaleźć po-

winną obecnie przede wszystkim swój wyraz w sojuszu inteligencji, któremu geografowie, szerząc świadomość objawów analogicznego położenia obu ziem z tej i z tamtej strony Karpat, winni torować drogę. Publiczność podziękowała prelegentowi rzesistami oklaskami.

Odczyt publiczny dnia 14 stycznia 1925 Dra Anieli Kozłowskiej: Z Wyżyny Centralnej we Francji. Zadaniem odczytu było przedstawienie przy pomocy szeregu zdjęć fotograficznych szaty roślinnej pobraża morza Śródziemnego i masywu Centralnego Francji. Przed oczami widzów przesunęły się cztery odrębne krainy florystyczne: 1) pas wydm nadmorskich z ubogą, walczącą z wiatrem florą; 2) okolice Montpellier z żyznymi dolinami, pokrytymi winnicami i z wapiennymi, sterczącymi nago skałkami, po wycięciu lasu przez człowieka; 3) wyżyna Causse, gdzie można śledzić, idąc w kierunku od południa ku północy, ubytek elementów śródziemnomorskich, a pojawianie się elementów właściwych naszej florz; 4) masyw Centralny pochodzenia wulkanicznego, pokryty w znacznej swej części lasem bukowo-jodłowym, przypominającym regiel dolny w Karpatach. Oparcie wywodów prelegentki na własnych obserwacjach i piękne zdjęcia uczyniły prelekcję bardzo ciekawą.

Posiedzenie fachowe P. T. G., dnia 21 stycznia 1925.

Po walnym zebraniu Krakowskiego Oddziału P. T. G. odbył się odczyt prof. U. J. dra W. Szafera na temat: *Charakterystyka typów pustynnych Sahary*. Prelegent, oparty o własne spostrzeżenia z podróży po południowym Tunisie, wydzielił na obszarze Sahary cztery krajobrazowe typy pustynne: pustynię piaszczystą, kamienistą (hamada), ilastą z wykwitami solnemi i słoną, bagnistą czyli szotty. Kolejno scharakteryzował krajobraz poszczególnych typów i ich genezę. Pustynia kamienista występuje tam, gdzie mamy skały; wiatr wywiewa starannie produkty zwietrzenia i odślania coraz to nowe części skały na działanie czynników zewnętrznych. Pustynia piaszczysta jest dziełem akumulacyjnej pracy wiatru. Wyciąganie wody kapilarnej z głębi skał zlepia i spaja utwory powierzchniowe solami w niej zawartymi, tworząc twardą i grubą skorupę pancerną. Trzeci typ pustyni to słone jeziora, idealnie równe szotty z ich dobrze znanym krajobrazem. Bardzo interesujące były wywody prelegenta, odnoszące się do genezy loessów różnego typu, do działania chemicznego wietrzenia, którego dotąd w pustyniach nie doceniano, wreszcie interesujące obserwacje i uwagi na temat stosunków osadniczych (przejście nomadów do osadnictwa stałego) oraz życia gospodarczego (zanik kultury agrarnej w okresie porzymskim i rozkwit ogrodnictwa w dobie najnowszej). Pouczające zdjęcia fotograficzne uzupełniały i objaśniały odczyt, za który licznie zebrani dziękowali prelegentowi huczniemi oklaskami.

Posiedzenie naukowe, odbyte dnia 10 grudnia 1924: M. Ptaszycki: „Zagadnienie torfów polskich“. (Pod nieobecność autora referował prof. dr J. Smoleński). Na podstawie istniejących publikacyj oraz częściowo badań własnych, przedsięwziętych z ramienia P. Inst. Geol., starał się autor przede wszystkim ozna-

czyć — bezwzględnie i procentowo — obszar torfowisk w Polsce oraz ich rozmieszczenie. Wartość użytkową torfu ocenia jedynie ze stanowiska wartości kalorycznej i podaje szereg analiz spalania. Omawia rodzaj występowania torfów polskich, ich charakter geologiczny i wiek. Osobno traktuje torfy kopalne, wyszczególnia ich stanowiska i stosunek do przebiegu moren czołowych poszczególnych stadiów zlodowacenia. Ostatni ustęp poświęca torfom kopalnym nadbałtyckim, które, sięgając pod poziom morza, świadczą o młodej zanurzeniu wybrzeża. — Pracę ilustrują dwie mapki: jedna przedstawia rozmieszczenie torfów w Polsce, druga stanowiska torfów kopalnych w stosunku do brzegów zlodowacenia, względnie ich stadiów recesyjnych, wyznaczonych według prof. Lencewicza — pozatem profil południkowy występowania torfów nadbałtyckich.

Posiedzenie naukowe, odbyte dnia 17 grudnia 1924.

J. Smoleński: „Sporządzenia morfologiczne z obszaru jarowego Podola“. Prelegent, opierając się na obserwacjach, zebranych w terenie, leżącym po prawym brzegu Dniestru między Niżniowem a Niezwiskami, przedstawił proces tworzenia się „suchodołów“, warunki i stadia ich rozwoju. Zajął się szczegółowo sposobem transportu szutrów i formami ich akumulacji w dnie doliny (stożki, wały podłużne i poprzeczne). Zamknięte zakłębłości na powierzchniach nasypowych tłumaczył odrębnymi warunkami transportu i osadzania szutrów jako materiału przepuszczającego wodę. Podobnymi warunkami starał się wyjaśnić powstanie analogicznych form, występujących niekiedy na powierzchni dawnych teras żwirowych. Następnie opisał niezwykle rodzaj transportu zwięzłych glin wyżynnych, toczonych dnem dolinek w postaci kul wielkości głowy ludzkiej i gromadzących się u wylotu na napływowych stożkach. Wreszcie podał kilka nowych spostrzeżeń, dotyczących zasięgu starych wyżynnych żwirów dnistrowych i omówił zagadnienia, wiążące się z ich zasięgiem hipsometrycznym oraz składem petrograficznym (głównie dewon podolski i flisz karpacki) w stosunku do geologii i paleomorfologii terenu.

W dyskusji dr Premik poparł wywody teoretyczne prelegenta, tyczące mechanizmu transportu szutrów, własnymi spostrzeżeniami z Albanji, prof. Szajnocha objaśnił pochodzenie niektórych demonstrowanych przez prelegenta otoczków z żwirów wyżynnych, prof. Nowak omówił na tle tektoniki Podola różne możliwości zmian hipsometrycznych i hydrograficznych, wywołanych ruchami epeirogenicznymi.

Doroczne Walne Zebranie Krak. Oddz. Pol. Tow. Geogr. Protokół Walnego Zebrania Krakowskiego Oddziału Polskiego Tow. Geograficznego z d. 21 stycznia 1925 r. Dnia 21 stycznia 1925 r. o godz. 6:30 wiecz. odbyło się w sali Inst. Zool. U. J. Doroczne Walne Zebranie Krak. Oddz. P. T. G. pod przewodnictwem prof. L. Sawickiego, w obecności wymaganej statutem liczby członków. Po zagajeniu zebrania przez przewodniczącą, który przedstawił obecny stan organizacji geografji w Pol

sce i zadania czekające Towarzystwo w najbliższym czasie, nastąpiło odczytanie przez sekretarza sprawozdania z działalności Oddziału za rok 1924, zatwierdzone przez Zebranie oraz sprawozdanie skarbnika ze stanu finansów Oddziału, które na wniosek Komisji Rewizyjnej przyjęto jednomyślnie, udzielając Zarządowi absolutorjum. Omawiano nadesłany do opinii Oddziału projekt nowego Statutu Tow., zasady, na których został oparty, uznano za racjonalne i dostosowane do zadań Towarzystwa. Stwierdzono, że nowy statut ułatwi Towarzystwu działalność, wytyczoną przez fakt, iż Komisja Geogr. Akad. Umiej. nie podejmuje organizacji terytorjalnej, pozostawiając ją w zupełności Towarzystwu. Uchwalono zaproponować W. Zebraniu P. T. G. pewne zmiany w projekcie: 1) by Oddział mógł mianować delegatem na Zjazd delegatów członka innego Oddziału Tow., 2) by Zarząd Oddziału mógł być pomnożony przez kooptację ponad przewidzianą liczbę 5 członków, 3) by Prezes Tow. wybierany był indywidualnie przez Zjazd delegatów, 4) by statut pozostawiał Oddziałom możliwość akcji wydawniczej na własne ryzyko i dochód, 5) by inicjatywa wniosków w sprawie zmiany statutu nie była wyłącznym przywilejem Rady. Wybrano ponownie do Zarządu ustępujących przez wylosowanie: dra A. Beaupre i prof. J. Smoleńskiego, delegatem na Walne Zebranie P. T. G. wybrano prof. Jerzego Lotha. Celem zasilenia Macierzy postanowiono przekazywać 20% wkładek członków na wydawnictwo Przeglądu Geogr. — Wreszcie uchwalono następujące wnioski na W. Zgromadzenie w Warszawie: 1) by utworzyć w łonie Tow. sekcję, poświęconą geografii kolonialnej, 2) by członkiem honorowym Tow. mianować prof. V. Švamberę w Pradze z okazji jego 60-letniego jubileuszu, zaś członkami-korespondentami: prof. J. V. Daneša i V. Dvorsky'ego w Pradze, P. Vujevića i B. Milojevića w Belgradzie, A. Iširkova i B. Drontchelova w Sofji. — Na tem, po wyczerpaniu porządku dziennego, zebranie zamknięto.

Sprawozdanie z działalności Krakowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Geograficznego za rok 1924.

Oddział Krakowski P. T. G. liczy obecnie 358 członków i jest jedynym dotychczas oddziałem miejscowym Towarzystwa poza centralną siedzibą w Warszawie. Działalność Oddziału w r. 1924 ograniczała się głównie do akcji odczytowej, odbywania zebrań naukowych i działalności wydawniczej. Odczytów publicznych odbyto w roku sprawozdawczym 8, a mianowicie: 1) prof. dr St. Sokołowski: „Drzewa w Polsce i ich postaci“, 2) prof. dr T. Kowalski: „Z podróży po Turcji“, 3) prof. dr J. Talko-Hryncewicz: „Polacy jako badacze Dalekiego Wschodu“, 4) prof. dr L. Sawicki: „O drogach morskich i portach świątowych“, 5) dr Kiepiński: „Hiszpanja“, 6) prof. Małeki: „Wśród Sartów“, 7) prof. dr L. Sawicki: „Węgry współczesne“, 8) dr A. Kozłowska: „Z wyżyny centralnej Francji“. — Zebrań naukowych odbyto 7 z następującymi odczytami względnie referatami: 1) dr Premik: „Z problemów dyluwjalnych polskiego niżu“, 2) prof. dr J. Bystróż: „Grupy etnograficzne ludu polskiego“, 3) prof. dr Smoleński:

„Przegląd prac naukowych polskich tyczących Bałtyku“, 4) prof. dr W. Semkowicz: „O badaniach toponomastycznych“, 5) prof. dr St. Wędkiewicz: „Badania nazw geograficznych w Karpatach“, 6) dr S. Ptaszycki: „Problem torfów polskich“, 7) prof. Smoleński: „Spostrzeżenia morfologiczne z Podola jarowego“. — Frekwencja na odczytach publicznych wahała się między 50 a 300 słuchaczami, na zebraniach fachowych od 20—60. — Akcja wydawnicza obejmowała przede wszystkim kontynuowanie wydawnictwa „Wiadomości Geograficznych“, będących organem Oddziału. Redakcja, spoczywająca w rękach prof. Sawickiego, przeprowadziła pewne zmiany w wydawnictwie: poza dotychczasowym materiałem zaprowadzono notatki o toczących się sprawach naukowych, zapowiedzi treści publikacji geogr. (ze streszczeniem obcojęzycznym) oraz rozumowaną bibliografię, dla której pozyskano szereg specjalistów. W ciągu roku sprawozdawczego wyszło 9 numerów „Wiad. Geogr.“ w 3 zeszytach. — Poza to zapoczątkowane zostało w r. 1924 nowe wydawnictwo, mianowicie druk „Odczytów Geograficznych“, wygłaszanych na zebraniach Oddziału. Nakład objęła księgarnia geograficzna „Orbis“ — współudział finansowy Oddziału zapewnia członkom 20% zniżkę w cenie zakupu. Dotychczas ukazały się następujące książeczki: 1) J. Siemiradzki: Indianie Ameryki Południowej, 2) W. Kubijowicz: Rozmieszczenie kultur i ludności we Wschodnich Karpatach, 3) L. Sawicki: W narożniku Wschodniej Azji, 4) J. Bystron: Grupy etnograficzne ludu polskiego oraz 5) L. Sawickiego: Węgry współczesne — w przygotowaniu są dalsze odczyty pp. Semkowicza, Ptaszyckiego, Małeckiego, Wędkiewicza, Gadomskiego, Sawickiego. — W drodze wymiany za własne wydawnictwa otrzymuje Oddział fachowe czasopisma zagraniczne, których ilość wzrosła do 62 i które, złożone w depozycie Inst. Geogr. U. J., dostępne są dla członków, stanowiąc zawiązek czytelnicy Oddziału.

Zestawienie kasowe Krakowskiego Oddziału Polskiego Tow. Geogr. za rok kalend. 1924.

Dochód: Wkładki członków	371 54 zł.
Dochód z odczytów	204 20 „
Razem	575 74 zł.
	549 40 „
Pozostałość kasowa na rok 1925	26 34 zł.
Rozchód: Wydatki na odczyty (sala, służba)	183 20 zł.
Subwencja dla wydawn. „Krakowskie odczyty“	150 — „
Prenumerata czasopism	100 — „
Na zakupno biurka do lokalu Tow.	100 — „
Drobne wydatki kancel. i administr.	16 20 „
Razem	549 40 zł.

W Krakowie, d. 15 stycznia 1925

Bronisław Piątkiewicz
skarbnik Oddz. Krak.

Komisja rewizyjna Twa zbadała rachunki i złożyła w książce kasowej następujące oświadczenie:

Sprawdziłem i znalazłem zgodne z załącznikami:

Inż. J. Czerwiński, Dr Talko-Hryncewicz, Henryk Pachoński.

W Krakowie, d. 19 stycznia 1925.

II. Ruch geograficzny w Polsce.

(Mouvement géographique en Pologne).

Posiedzenie Biura Komisji Geograficznej P. Akad. Umiej., odbyte dnia 27 stycznia 1925 w gmachu Akademji. Obecni: 9 członków Biura w komplecie pod przewodnictwem prof. Romera. — Na wstępie odczytał sekretarz protokół zebrania organizacyjnego Komisji Geogr., który przyjęto bez dyskusji. Poczem sekretarz prof. Sawicki zdał sprawę z postępu organizacji Komisji Geogr. i jej sekcji. Zakomunikował, że Zarząd Akademji zaakceptował wszystkie bez wyjątku uchwały Walnego Zebrania Komisji, a mianowicie zgodził się na objęcie przez nią funkcji i obowiązków Polskiego Narodowego Komitetu Geograficznego, zatwierdził skład zarządu Komisji, zgodził się na powołanie do grona współpracowników Komisji 41 kandydatów, wymienionych przez Walne Zebranie. Wreszcie zgodził się na powołanie w roli współpracowników Komisji do jej łona po jednym delegacie następujących 14 instytucji: Towarzystwa Geograficznego, Wojskowego Instytutu Geograficznego, Głównego Urzędu Statystycznego, Państw. Instytutu Meteorologicznego, Państw. Instytutu Geologicznego, Towarzystwa Geologicznego, Botanicznego i Etnologicznego, Biura Hydrograficznego, Instytutu Nauk Antropologicznych, Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika, Towarzystwa Tatrzańskiego oraz Krajoznawczego, wreszcie Państw. Komisji Ochrony Przyrody. W dalszym ciągu przedstawił sekretarz postępy w organizacji sekcji, z których najdalej posunęły się sekcja II (geomorfologii), IV (zoogeografji), V (antropogeografji) oraz VII (geografji historycznej). W dyskusji nad tem sprawozdaniem przedłożył sekretarz przedewszystkiem pisma do wspomnianych 14 instytucji, wzywające równocześnie do wysłania delegata w skład Komisji, oraz w miarę możności swego przedstawiciela na Zjazd w Kairze, a dalej deklaracje co do udziału w pracach poszczególnych sekcji, które wpłynęły na jego ręce. Po krótkiej dyskusji uchwalono zaprosić w charakterze współpracowników jeszcze delegatów Towarzystw Naukowych w Warszawie, Poznaniu, Lwowie i Wilnie, przyjęto do wiadomości objęcie obowiązków sekretarza sekcji II przez prof. Uniw. dra Jana Nowaka, natomiast cele i metody pracy sekcji wywołały obszerną dyskusję, która się ostatecznie skryształizowała w zasadniczych postanowieniach regulaminu; projekt tegoż przedstawił prof. Smoleński, zaakceptował współreferujący prof. Szafer. Omówiono zwłaszcza paragrafy regulaminu, odnoszące się do zadań Komisji, do definicji jej za-

kresu naukowego i praktycznego, do władz Komisji, sposobu wyborów, podpisywania pism Komisji i t. d. Ostatecznie uchwalono regulamin, postanowiono przedłożyć go po ostatecznej stylistycznej redakcji ponownie Biuru, a po przyjęciu go przez Biuro wydrukować regulamin tymczasowy, ważny do chwili, kiedy się co do niego wypowie najbliższe Walne Zebranie Komisji. Utworzenia proponowanych sekcji kartograficznej i dydaktycznej na razie zaniechano.

Nastąpiło sprawozdanie z narad, odbytych z egzekutywą Zjazdu Geografów i Etnografów Słowiańskich w Pradze dnia 11 stycznia 1925. Okazało się, że czeska egzekutywa nie przystąpiła jeszcze do wykonania uchwał zjazdowych, nie nadesłała dotąd autentycznego brzmienia wniosków i uchwał zjazdowych, nie przystąpiła do publikacji referatów i protokołów, ani też nie wybrała jeszcze swej delegacji do Stałej Delegacji Zjazdów Słowiańskich Geografów i Etnografów. Wobec tego postanowiono przynaglić Czechosłowację, Jugosławję i Bułgarię o zamianowanie swych stałych delegatów i zaproponować im zebranie się, choćby w liczbie po jednym pełnomocniku na narady w Krakowie lub Zakopanem dla ukonstytuowania się i podziału pracy. Biuro Komisji upoważniło prof. Goetla do prowadzenia tych narad imieniem delegacji polskiej z tem, że inni członkowie delegacji będą przez prof. Goetla zawiadomieni o terminie narad, by ewentualnie mogli w nich uczestniczyć. Podkreślono zwłaszcza jako rzecz pożądaną, by przewodniczący Komisji uczestniczył również w miarę możliwości w tych naradach. Przewidziano podział pracy tego rodzaju, by Czesi zajęli się opracowaniem wyników Zjazdu Praskiego, Polacy przygotowywali Zjazd przyszły, zaś wszyscy wykonywali uchwały, które nakładają na każde z państw słowiańskich pewne zadania i ciężary.

Szczegółowo przedstawił sekretarz całą sprawę udziału Polaków w Zjeździe w Kairze oraz zakomunikował informacje, zebrane w tym celu w Paryżu, Kairze, Belgradzie, Atenach, Sofji i Pradze. Wobec wielkiej liczebnej przewagi Polaków wśród uczestników słowiańskich, geografowie czescy podporządkowali termin swego wyjazdu i drogę uchwałom polskim; zaakceptowali również propozycję polską co do utworzenia z delegatów rządowych państw słowiańskich ad hoc Komitetu w Kairze dla utworzenia wspólnego frontu słowiańskiego w sprawach, któreby wymagały wspólnego wystąpienia wszystkich, uczestniczących w Zjeździe Kairskim państw słowiańskich. Przyjąwszy te propozycje do zatwierdzającej wiadomości, Biuro postanowiło: dopuścić wszystkich zgłoszonych do gremjalnego udziału w Zjeździe, a równocześnie zamknąć listę zgłoszeń; zakomunikować tę listę Komitetowi Zjazdu w Kairze, przesyłając mu równocześnie wkładki oraz tytuły zgłoszonych referatów; wysłać odpowiednie cyrkularze do uczestników, wzywające ich do podania definitywnych szczegółów co do ich udziału; wyznaczyć Kraków jako punkt zborny polskich uczestników, ustalić datę i porę wyjazdu do Wiednia i Trjestu, stamtąd okrętem Lloydu Triestino 27 III 1925 do Aleksandrii (przyjazd

30 III pop.), tak że prostą, najkrótszą i najtańszą drogą wspólnie uczestnicy udadzą się na otwarcie Zjazdu, które nastąpi dnia 1 kwietnia 1925; wystarać się dla wszystkich o ulgi w opłatach kolejowych w Polsce, Czechosłowacji, Austrii, Jugosławii i Włoszech, jakoteż na okręcie; nie korzystać z polskiego pensjonatu „Wanda“ w Heluanie, a wystarać się o umieszczenie w Kairze tylko dla tych uczestników, którzy tego wyraźnie zażądają; pozostawić uczestnikom swobodę w wyborze terminu powrotu, przy równoczesnym wystaraniu się u Lloyd Triestino, by bilety powrotne ważnymi były do 15 maja 1925; powiadomić Czechów i Jugosłowian o terminie i drodze wyjazdu z równoczesnym zaproszeniem ich do towarzyszenia grupie polskiej.

Funkcję sekretarza Komisji powierzono z powodu półrocznego wyjazdu prof. Sawickiego prof. Smoleńskiemu i postanowiono równocześnie uprosić prof. Goetla, by zechciał poprzeć go w usiłowaniach, związanych z wyjazdem do Kairu. W uzupełnieniu powyższych uchwał postanowiono zająć się uzyskaniem urlopów dla tych uczestników, którzy takie życzenie wobec Komisji wyrażą, oraz wspólnem uzyskaniem paszportów.

Po odczytaniu przez prof. Sawickiego pisma Zarządu Akademji, wzywającego do przedłożenia wniosków, mających być przedstawionymi w Kairze przez delegację oficjalną, oraz dalszych wniosków w sprawie polskiego przedstawicielstwa urzędowego w związku ze zwiększoną przez Akademię dotacją, uchwalono po dłuższej dyskusji: na wniosek prof. Pawłowskiego i Smoleńskiego upoważnić Zarząd Komisji do pertraktacyj z Zarządem Akademji i ewentualnie z rządem w sprawie dopuszczalności oficjalnego zaproszenia najbliższego Międzynarodowego Zjazdu Geograficznego do Polski, zaś na wniosek prof. Gorczyńskiego powierzyć obowiązki oficjalnego reprezentowania Polski na Zjeździe w Kairze wspólnie prof. Romerowi i Sawickiemu, o czym zawiadomić należy przez Zarząd Akademji Ministerstwo.

Propozycje co do nowych współpracowników Komisji wyszły od strony sekcji zoogeograficznej; okazało się jednak, że wszystkie propozycje odnoszą się do osób, będących już współpracownikami Komisji Fizjograficznej, wskutek czego uproszono tylko prof. Jakubskiego o porozumienie się z nimi, czy godzą się współpracować w Komisji Geograficznej.

Stosunek Komisji do Towarzystwa Geograficznego był szeroko dyskutowany przy omawianiu regulaminu; wynikiem narad było stwierdzenie, że dotychczasowy zakres działania Tow. Geogr. pozostaje nienaruszony, że jednak dążyć należy, by Tow. Geogr. rozwinęło swe wysiłki przedewszystkiem w kierunku pracy na terenie polskim, w kierunku zorganizowania lokalnych ośrodków pracy geograficznej i w kierunku popierania indywidualnych badań geograficznych, wreszcie w kierunku popularyzacji geografji w Polsce zapomocą akcji odczytowej i wydawniczej. Sprawy te zresztą postanowiono dalej omawiać na najbliższem posiedzeniu Biura.

W sprawie organizacji sekcji geograficznej tegorocznego Zja-

zdu Przyrodników i Lekarzy w Warszawie przyjęto do zatwierdzającej wiadomości krok, poczyniony przez prof. Romera w Warszawie, by misję organizacji sekcji powierzyć w miejsce prof. Lencewicza, który z niej zrezygnował, p. Antoniemu Sujkowskiemu. Na tem obrady blisko 5-godzinne zakończono.

III. Odezwa w sprawie Zjazdu Geogr. w Kairze.

Dnia 27 stycznia 1925 odbyło się posiedzenie Biura Komisji Geograficznej Akademii Umiejętności, które ustaliło wszystkie szczegóły, związane z wyjazdem polskich uczestników powyższego Zjazdu. Przyjęto na listę następujących 56 osób (pań i panów) z Warszawy: Rabowski, Świdorski, Antoniewicz, Lencewicz, Szyller, Stołyhwo, Rutowski, Janowski, Frankowski, Goetel F., Meyerówna; Poznań: Nowakowski, Pawłowski, Bogacki, Bystroń, Smosarski; Łódź: Konicówna, Jurczyński, Ferens; Lwów: Czekanowski, Dudryk, Fuliński, Pareński, Nowotny Juliusz i Janina, Polackówna, Rogala, Romer, Smulikowski, Teyseyre, Tokarski, Wąsowicz, Weigel, Wiśniowski, Włodkówna, Zierhoffer, Arctowski Henryk i Janina; Kraków: Goetel Walery, Żelechowski, Niemcówna, Halicki, Sawicki, Korbel, Nowak Jan, Gadomski, Bogdanowicz, Gaworecka, Smoleński, Rowidowa, Passakas, Słapa, Mraskówna, Paczowska, Kozłowska Aniela, Berggruen; nadto: Słomnicki E. i W. (Ustrzyki Dolne), Bielatowicz (Tarnów), Firlus (Kościerzyna). Na tem listę zamknięto i podano do wiadomości Komitetu w Kairze.

Wyjazd do Egiptu postanowiono odbyć gremjalnie, celem uzyskania niższych cen na kolejach w Czechosłowacji, Austrii, Jugosławii i Włoszech. Punkt zborny w zasadzie w Krakowie dnia 26 marca 1925 o godz. 2 rano w pociągu pospiesznym, odchodzącym z Krakowa do Wiednia o godz. 2 15. Dojazd z Lwowa pospiesznym pociągiem o godz. 19 40 dnia 25 marca, z Warszawy o 14 30 dnia 25 III, z Poznania zaś albo pospiesznym o 1 05, albo też osobowym o 8 40 dnia 25 III. Przyjazd do Wiednia o 14 10, odjazd z Dworca Południowego o 20 35, przyjazd do Trjestu dnia 27 marca o godz. 9 40, odjazd okrętem Lloyd Triestino tegoż dnia, przyjazd do Aleksandrii dnia 30 marca po południu. Inauguracja Zjazdu w Kairze dnia 1 kwietnia 1925. Trwanie obrad 10 dni, poczem naukowe wycieczki zjazdowe. Powrót uczestników polskich indywidualny; rozpoczęto starania o ważność biletu powrotnego okrętowego do 15 maja. O ewentualnych zmianach w tym programie uczestnicy wycieczki zostaną na czas uwiadomieni przez Biuro.

Celem uzyskania przez Biuro Komisji Geogr. pewnych udogodnień podróży, prosimy o nadesłanie pod adresem prof. Smoleńskiego Jerzego (Kraków, Groble 8) następujących informacji: czy reflektuje uczestnik na miejsce sypialne w podróży nocnej kolejowej, którą klasą pragnie odbyć podróż okrętową, czy życzy sobie, by Biuro zamówiło dlań pomieszknięcie w Kairze z utrzymaniem lub bez, czy ma zamiar brać udział w wyciecz-

kach zjazdowych, czy ma zamiar przedstawić Zjazdowi referat naukowy (przyczem należy podać tytuł i nadesłać trzystronicowe streszczenie w jednym z języków kongresowych: angielskim, francuskim, włoskim lub arabskim), czy pragnie, by Biuro interwenjowało w sprawie uzyskania urlopu (w takim razie należy nadesłać odwrotnie należyte umotywowane podanie), czy pragnie, by Biuro wystarało się o uzyskanie paszportu (w takim razie należy nadesłać papiery osobiste: dokument tożsamości, dowód obywatelstwa polskiego, dwie fotografie, rysopis, papiery wojskowe i t. d.). Sekretariat Komisji uwiadomi w swoim czasie, jaką kwotę należy przekazać na pokrycie biletów i innych kosztów, które będą pokrywane wspólnie.

W wydanym niedawno przewodniku dla uczestników Zjazdu znajdujemy wiadomości szczegółowe o zamierzonych wycieczkach kongresowych. Organizuje je dr W. F. Hume i obejmują właściwie tylko dwie większe oraz kilka drobniejszych, ułożonych w ten sposób, że główne wycieczki można ze sobą kombinować i odbyć w dowolnym kierunku. Wycieczka I obejmuje zwiedzanie Assiut (baraż i morfologia doliny Nilu), Nag Hamadi (cukrownie), Quena (garniarstwo, uskoki, świątynia Dendera), Luxor (starożytności, terasy Nilu), Sebaia (kopalnie fosfatu), Silsila (kamieniołomy piaskowca), Kom Ombo (świątynie), Assuan (baraż, kamieniołomy, świątynia w Philae), w razie dostatecznego czasu wycieczka przedłuży się do Wadi Halfa.

Wycieczka II zwiedzi zatokę Sueską i wybrzeża morza Czerwonego. Zwiedzanie ciepłych źródeł w Hamman Faraun mangany, w Abu Zenima (uskoki), źródła nafty w Abu Durba, Dżebel Zeit i Hurghada, kopalnie fosfatu w Safagah i Quosseir, wreszcie zwiedzanie latarni na rafie „Dwu Braci“. Rezygnując ze zwiedzenia doliny Nilu powyżej Luxoru, można obie wycieczki połączyć.

Drobniejsze wycieczki będą skierowane: nad kanał Sueski, w okolice Kairu (Wadi Hof, góry Mokattam, Wadi Natron, Piramidy i Abu Roasz, Masara, baraż delty), do oazy Kargeh, do kamieniołomów Hammamat między Qena i Qosseir, do okolic Mons Claudianus w pustyni Arabskiej (El Heita, Bir Umdeji, Mons Claudianus, El Sayeb, Umm Munfeih, łomy porfiru), wreszcie do klasztoru Synajskiego (z Tor, Wadi Isla i Tarfa, Wadi Hebron, Rift de Raib, Umm Raiyig). Termin zgłoszeń bezpośrednich na Zjazd upływa z dniem 5 marca 1925, zaś na wycieczki z dniem 15 marca 1925.

IV. Ekspedycje (*Expéditions*).

Europa. *Braun Gust.*, prof. uniw. w Greifswaldzie, odbył w lecie z. r. kilkunastotygodniową podróż naukową przez Laponję fińską. Badacz przeprowadzał studia natury morfologicznej — interesując się jednak w równej mierze antropogeografią Lapończyków — a w szczególności nomadyzmem w związku z hodowlą reniferów.

Studja w Islandji, prowadzone już na dłuższy czas przed wybuchem wojny — przerwane wskutek niej — a poświęcone zjawiskom wulkanologicznym w centralnej Islandji, zostały ponownie podjęte przez tego samego badacza, Henryka Erkesa (Kolonja).

W ciągu tegorocznej podróży uczony zajął się i kwestją tamtejszych lodowców.

Ekspedycja angielska na Spitzbergen, skierowana w celu zbadania półn-wschodu, a prowadzona przez Binney'a G. — z ramienia uniwersytetu w Oxfordzie — może pochlubić się pięknymi wynikami: 1) przeprowadzono na dużej przestrzeni zdjęcia kartograficzne, posługując się dwoma okrętami i jednym hydroplanem; 2) szczególnie dokonano zdjęcia w Wahlenberg-bai; 3) przeprowadzono trzy wyprawy saniami, z tych dwie ruszyły z Wahlenberg-bai, a) pierwsza 65 km w głąb kraju, b) druga do najdalej na północ wysuniętego punktu, c) trzecia wreszcie dotarła z Isis Point (na wschodnim brzegu) do Wahlenberg-bai, przecinając po drodze opisane przez Nordenskiolda o przebiegu półn.- półd. „Kanały lodowe“.

Afryka. *Bruneau de Laboire*¹⁾ odbył z polecenia franc. minist. dla kolonii podróż w celu wydania opinii co do warunków hodowli bawełny i bydła w Kamerunie, jakoteż w celu studjów ruchu karawanowego (a zatem handlu) w Oudai.

Podróżnik zwiedził na niżej opisanej drodze półn. część Afryki: Duala—Eort Lamy—Fort Archambault—Abecher—Faya—Tekro—Oaza Kufra—Diaraboub—Marsa—Mahouh—Aleksandria Kairo—Port Said.

Podróż naukowa prof. Sawickiego do północno-wschodniej Afryki. Korzystając z okazji Międzynarodowego Zjazdu Geograficznego w Kairze, na którym prof. Sawicki wraz z prof. Romerem będzie oficjalnie reprezentował Polskę z ramienia Akademii Umiejętności i rządu, prof. Sawicki wyjechał już dnia 4 lutego 1925 na 6-miesięczną podróż naukową do krajów północno-wschodniej Afryki. Zrazu udaje się przez Rzym do Libji włoskiej, którą pragnie poznać zarówno na linii Tripolis—Mursuk, wzdłuż wybrzeża jakoteż w Cyrenaice. Stamtąd udaje się do Kairu, spotkawszy się z polskimi uczestnikami Zjazdu jeszcze w Aleksandrii dnia 30 marca, i po obradach zjazdowych uczestniczyć będzie w wycieczkach zjazdowych do Górnego Egiptu. Stamtąd udaje się bezpośrednio nad morze Czerwone, najsamprzód do Eritrei włoskiej, gdzie nie ograniczając się do okolic nadbrzeżnych, ma zamiar udać się na krawędź północną wyżyny abisyńskiej, dalej do francuskiego Djibouti, gdzie spędzi tylko czas krótki, by jak najprędzej dotrzeć w głąb Abisynji. Kraj ten — od dawna pociągający prof. Sawickiego, który mu poświęcił jako przygotowawcze studjum do zamierzonej ekspedycji jeszcze w r. 1912 poważną publikację p. t. „Wpływ warunków geograficznych na rozsiadlenie ludności w Abisynji podług jej znamion rasowych i kultural-

¹⁾ cf. W. G. I. 140 str.

nych“ — stanowić będzie ostatni etap badań prof. Sawickiego, które obejmą zarówno zagadnienia morfogenetyczne, jak studia nad osadnictwem i życiem gospodarczym, będące zresztą w związku z misją oficjalną rządu polskiego, powierzoną prof. Sawickiemu w Afryce.

*Autem przez Saharę*¹⁾. Wyprawa „Haardt-Audouin-Dubreuil“, mająca za cel przejechać automobilem Saharę, rozbiła się na dwie grupy: pierwsza, składająca się z 5 wozów, odbyła drogę 6000 kilometrów z Tuggurt—Timbaktu w 44 dniach, druga, trzy wozy lżejsze, 2500 km. Tuggurt—Tadjemout, w 16 dniach.

Auta, na których podróż odbyto, były specjalnie konstruowane dla przystosowania się do różnorodności terenu, tak aby nierówności, napotymane na bezdrożach, nie stanowiły przeszkód nie do przebycia. Dnia 15 grudnia 1922 r. wyruszyła ekspedycja z Tuggurt do Oargla, dalej przez dolinę Qued Mya, wydmy Rechabra, Tademait, równię Tidikelt, In Salah, przybyto do centrum Sahary, Hoggar, skąd ruszono dalej przez Tarzezrauft, Tiu-Zaouterz do Timbaktu. Po kilkudniowym wypoczynku wyruszono tą samą drogą z powrotem do Tuggurt.

Rezultaty ekspedycji są bardzo pomyślne. Przedewszystkiem problem transportów do centrum Sahary jest rozwiązany. Podczas gdy dawniej wszelkie wyprawy w głąb pustyń trwały bardzo długo, nie mogły odbywać się regularnie ze względu na środki lokomocji — teraz przeszkody natury technicznej zostały pokonane. Podróże na takich autach, jakich użyto do powyższej ekspedycji, mogą się odbywać wszędzie, bez względu na teren — i to należy uważać za największe „plus“ owej próbnej podróży.

Azja. *Trinkler w Afganistanie*²⁾. Geograf i geolog monachijski, biorąc udział w ekspedycji o zadaniach gospodarczych, z końcem listopada dotarł do Kabulu. Marszruta wiodła przez Rosję, Turkiestan rosyjski do Heratu, stamtąd w czterotygodniowej podróży przez wyżynę Hesaragal do stolicy kraju. Do zdobycia naukowych zaliczyć należy kartograficzne zdjęcie itineraryjne i piękne zbiory geologiczne.

W styczniu r. 1924 rozpoczął dr Trinkler szczegółowsze badanie w górach Hindukusz w okolicy Bamian, przyczem przeciął główne pasmo na drodze przez Europejczyków do tej pory nieuczęszczanej, posuwając się wzdłuż doliny przelomowej rzeki Bamian.

Miejscowość Bamian cieszy się sławą jednego z najstarszych historycznie i kulturalnie osiedli ludzkich w Afganistanie. Od północy wznosi się nad nią potężny masyw Koh-i-Gandak, pokryty wiecznym śniegiem, osiągając 4356 m n. p. m., na płd. zaś Koh-i-Baba wystrzela do 5200 m.

Północna ściana doliny podziurawiona jest ludzkimi mieszkaniem w czerwonym piaskowcu i skalistym konglomeracie. — W tym twardym materiale ludność wykuła statuy „Bhuts“, do-

¹⁾ cf. W. G. I. str. 101.

²⁾ Odnosnie do notatki zamieszczonej w „W. G.“ w z. 5, 6 i 7 str. 90.

chodzące 70 m wysokości, szacowane na 1800 lat wieku, o kolorach do dziś miejscami bardzo żywo zachowanych. Rola i znaczenie kulturalne tych posągów są do dziś zupełnie niejasne.

Marsz doliną rz. Bamian opisuje podróżnik w liście do Red. „Pet. Mith.“ 1924 dn. 5 czerwca str. 129:

„Auf einem von Europäern noch nie betretenen Wege durchkreuzte ich den Hindukusch. Der Bamianfluss durchschneidet den Hindukusch in tiefer Schlucht, die ich in drei Tagen durchwanderte. Mitten im Gebirge, einsam und verlassen, fand ich kleine erbärmliche Siedlungen, die noch nie einen Europäer gesehen hatten. Im Verlauf der Durchquerung hatte die Karawane wohl 30 mal den Fluss zu kreuzen; der Fluss war stellenweise sehr reissend und ziemlich tief. Manche Stellen mussten auf steilen Felspfaden umgangen werden. Stellenweise wird der ganze Talboden vom rauschenden Fluss ausgefüllt, steile Granit- und Schieferfelsen recken ihre Felswände bis zu 500 m senkrecht empor und noch über ihnen schimmern hie und da die stolzen Schneezinnen des Hindukusch.“
Emil Trinkler — Kabul“.

*Ekspedycja Vissera w Karakorum w r. 1922*¹⁾. Wyprawa wyruszyła z Led i posługując się starą drogą karawanową, biegnącą przez przełęcz Kardong doliny rz. Shyok i Nubra, dalej Talam-Buti, dotarła do przełęczy Sasir i w dalszym ciągu Karakorum. Znaczenie tej drogi polega na możliwości komunikowania się nią w lecie z Jarkentem (chiński Turkestan).

Praca badawcza zorganizowaną była w ten sposób, że z poszczególnie ad hoc zakładanych obozów urządzano wycieczki. Były one skierowane zarówno w okolice szczytowe, jak i ku lodowcom. W drodze powrotnej ekspedycja skierowała się we wschodni dopływ Nubry, dolinę rz. Papache Lungma, przyczem zbadano cały ten obszar aż po szczyt Sasir. Wyprawa natomiast nie zdołała objąć studjami terenu, leżącego na płd. od Sasiru. Ogólnie dorobek naukowy przedstawia się następująco: Północna część Karakorum grupuje się wzdłuż głównego pasma o przebiegu OSO. Na płn. od przełęczy Sasir pasmo to dzieli na szereg drobniejszych, co się raz jeszcze na płd. od szczytu Sasir powtarza. Górotwór zbudowany jest z granitów, marmuru i wapieni. Jest rzeczą zasługującą na szczególniejszą uwagę, że o ile cały szereg pasm i szczytów jest jednorodny (wyłącznie sk. wybuchowe), o tyle w licznych wypadkach ten sam materiał wybuchowy pokryty jest poziomo ułożeniami sk. osadowymi. Marmur gra dominującą rolę w budowie szczytu Sasir. Bardzo silne a ciągłe zmiany temperatury znajdują wyraz w spotęgowanych rozmiarach działalności wietrzenia. Temu przypisuje badacz nadzwyczajne stromizny i olbrzymie ilości zwietrzliny leżącej na lodowcach. Lodowce kończą się ostro pionowymi ścianami i zdają się być w okresie rozwoju, przyrostu. Wskazują na to wyniki badań. (Jeden z lodowców był dwukrotnie zwiedzany z przerwą dwutygodniową: lodowiec Murghistan). Bardzo ciekawe obserwacje poczyniono odnośnie co do morfologii dolin lodowcowych. Zaobserwowano szczególnie na północnych brzegach lodowców, że zamiast normalnego przekroju dolinnego (który, jak wiadomo, odpowiada literze U) występują prostopadłe ściany, nie rzadko 50 m wysokości docho-

¹⁾ cf. „Wiad. Geogr.“ 1923, str. 100.

dzące. Szpara pomiędzy skałą a lodowcem wypełniona jest zwietrzeliną, moreny bocznej w ścisłym znaczeniu brak. Szpary te określił Visser jako „doliny morenowe“ (Moräenthäler). Genezy ich dopatruje się w silnym refleksowaniu promieni ciepłych przez zbocza o pld. ekspozycji. Nierzadko napotymano na zjawisko „Büsserschnee“ („śnieg pokutniczy“) w piramidkach od 40 cm do 5 m.

Na rok bieżący planuje Visser kontynuowanie swych prac, przy czem pragnie objąć badaniami Wyżynę Pamiru („Dach Świata“), jakoteż obszary, leżące według map angielskich na płn. od K₂¹⁾.

Foucher A., profesor religij indyjskich, prowadząc studja archeologiczne w Afganistanie, przewędrował Hindukusz. Droga, odbyta w 21 dniach, wiodła z Kabulu przez Csarikar—Bamian, Hai-bak—Taschkurgan do Baktry (Balch).

V. Nadesłane do Redakcji.

L'Africa Italiana, Bolletino della Società Africana d'Italia, Napoli, 1924, z. III, IV, V, VI.

L'Afrique Française, Bulletin Mensuel du comité de l'Afrique Française et du comité du Maroc, Paris, 1924, z. 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12.

Biblijografja Pedagogiczna, Warszawa, 1924, z. II, III, IV.

Bolletino della Reale Società Geografica Italiana, Roma, 1923, t. XII (za r. 1923), 1924, z. 5—6, 7—8, 9—10.

Bulletin de l'Agence Générale des Colonies (Service de Renseignements), Paris, 1923, z. 192 (Décembre), 1924, z. 193, 194, 195, 196, 197, 199, 200, 201.

Bulletin de l'Association de Géographes Français, Paris, 1924, z. 2.

Bulletin de la Société de Géographie Commerciale du Havre, 1923, t. XL.

Bulletin de la Société de Géographie de Lyon et de la région Lyonnaise, 1924, za czas 1923/24.

Bulletin de la Société Royale de Géographie d'Anvers, Anvers, 1924, t. XXXIV, z. 1.

Bulletin Trimestriel de la Société de Géographie et d'Archéologie, Oran, 1924, z. 166, 167, t. XLIV.

Časopis Národního Musea, Praha, 1922, z. 1, 2, 3, 4, 1923, z. 1, 2—3, 4, 1924, z. 1.

Československý Statistický Věstník, Praha, 1924, z. 1—12.

Czasopismo Geograficzne, Lwów—Warszawa, 1923, t. I, z. 2—3, 1924, t. II, z. 1, 2.

Ekonomista, Warszawa, 1924, t. I, II, III, IV.

L'Esplorazione Commerciale, Milano, 1924, z. 2, 3, 4, 5, 6, 7—8, 9, 10, 11—12.

Geografia, La, Rivista, Novara, 1924, z. 1, 2—3, 4—5.

¹⁾ O „Metodach stosowanych w hypsometrii Himalajów“ p. W. G. I, str. 108.

- Geographical Review The, New-York, 1924, z. January, April July, October.
- Geographical Teacher, The, London, 1924, z. 68, 69, 70.
- Geografiska Annaler, Stockholm, 1923, z. 1—4, 1924, z. 1, 2.
- La Géographie, Paris, 1924, t. XLI, z. 1, 2, 3, 4, 5, t. XLII, z. 1, 2, 3, 4.
- Geographische Zeitschrift, Leipzig, 1924, z. 1, 2, 3.
- Geographischer Anzeiger, Gotha, 1924, z. 3—4, 5—6, 7—8, 9—10, 11—12.
- Geografisk Tidskrift, Köbenhavn, 1924, z. 5, 6, 7, 8.
- Głos Nauczycielski, Warszawa, 1924 (rocznik).
- Handel Zagraniczny Rzeczypospolitej Polskiej, G. U. S., Warszawa, 1924, kwartał I, II.
- Jahrbuch der Geographischen Gesellschaft, Greifswald, 1924.
- Journal of Geography Chigaru-Kyokwai, Tokyo, 1923, Nr 418 (Dec.), 1924, Nr 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430.
- Kosmos, Lwów, 1923, z. IV, 1924, z. I—II.
- Kwartalnik Statystyczny, G. U. S., Warszawa, 1924, t. I, z. 1, 2—3, 4.
- Latvijas Kraj-aizdevu sabiedribas V. S. P., Riga, 1924.
- Latvijas Lauksaimnieciba pec 1923, V. S. P., Riga, 1924.
- List of Publications of the Department of Commerce available for Distribution, Washington, 1924, May 1, 1924, Supplement: May 31, 1924, October 31, 1924, November 29, 1924, December 31, 1924.
- Matériaux pour l'Étude des Calamités, Genève, 1924, z. 1, 2, 3.
- Měsíční zpráva hydrologická, Praha, 1924, z. 1—11.
- Miesięcznik Pedagogiczny, Ciężyn, 1924, z. 1, 2, 3, 4, 5—6, 7—8, 9, 10, 11, 12.
- Miesięcznik Statystyczny, G. U. S., Warszawa, 1924, z. 9—12.
- Misje Katolickie, Kraków, 1924, z. 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12.
- Mitteilungen der Geographischen Gesellschaft in München, 1923, z. 1, 2, 3, 1924, z. 1, 2—3.
- Mitteilungen der Geographischen Gesellschaft, Wien, 1923, z. 1—3, 4—12, 1924, z. 1—4.
- Monthly Weather Review, Washington, 1924, January, February, March, April, May, June, July (+ Supplement), August, September, October.
- Muzeum, Lwów—Warszawa, 1923, z. 3—4, 1924, z. 1—2, 3, 4.
- Nauka i Szkoła, Warszawa, 1924, Nr 3.
- Ochrona Przyrody, Kraków—Warszawa, 1924, z. 4.
- Ogniwo, Warszawa, 1924, z. 1—12.
- Opieka nad dzieckiem, Warszawa, 1924, z. 2, 3—4, 5, 6.
- Orli Lot, Kraków, 1924, z. 1—10.
- Petermanns Mitteilungen, Gotha, 1923, z. 11—12, 1924, z. 1—2, 3—4, 5—6, 7—8, 9—10, 11—12.
- Polski Przegląd Kartograficzny, Lwów—Warszawa, 1923, Nr 4, 1924, Nr 5, 6.

- Posiedzenia Naukowe Państwowego Instytutu Geologicznego, Warszawa, 1924, z. 7, 8, 9.
- Przegląd Archeologiczny Poznań, 1922, t. II, z. 1, 1923, t. II, z. 2.
- Przegląd Geograficzny, Warszawa, 1924, t. IV (za rok 1923).
- Przegląd Warszawski, Warszawa, 1924, rocznik.
- Przegląd Współczesny, Kraków, 1924, z. 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30.
- Przemysł i Handel, Warszawa, 1924, rocznik V, z. 1—52.
- Przyjaciel Szkoły, Poznań, 1924, t. III (z. 1—20).
- Przyroda i Technika, Lwów—Warszawa, 1924, z. I, II, III—IV, V, VI, VII—VIII, IX, X.
- Revue de Géographie Alpine, Grenoble, 1924, z. I, III—IV.
- Ruch Pedagogiczny, Kraków, 1924, t. XI (XIII).
- Rzeczpospolita Spółdzielcza, Warszawa, 1924, styczeń—listopad.
- Samorząd, Warszawa, 1924, rocznik.
- Scottish Geographical Magazine, The, Edinburgh, 1924, z. 1, 2, 3, 4, 5, 6 (t. XL).
- Schweizer Geograph, der, Bern, 1924, z. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, Sitzungsberichte der Naturforscher-Gesellschaft, Dorpat, 1924, z. 1—2, 3—4.
- Statystyka Pracy, G. U. S., Warszawa, 1924, z. 1, 2.
- Tijdschrift van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap, Leiden, 1924, z. 2, 3, 4, 5, 6 (t. XLI).
- Travaux de l'Institut de Géographie de l'Université de Cluj (Roumanie), Bucuresti, 1922, vol. I.
- L'Universo, Pubblicazioni dell' Istituto Geografico Militare, Firenze, 1924, z. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11.
- Wiadomości Meteorologiczne, Warszawa, 1923, z. 12, 1924, z. 1—2, 3—4, 5—6.
- Wiadomości Statystyczne, G. N. S., Warszawa, 1924, całość do z. 23.
- Wirtschaftsdienst, Hamburg, 1924, t. IX (52 z.).
- Zahraniční Obchod Republiky Československé, Praha, 1924, z. 1—11. Zahr. Obch. Republ. ČS. v roce 1923.
- Zeitschrift für Ethnologie, Berlin, 1922, z. 1/5, 6, 1923, z. 5—6 1924, z. 1—4.
- Zeitschrift für Geopolitik, Berlin-Halensee, 1924, z. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12.
- Zeitschrift der Gesellschaft für Erdkunde, Berlin, 1924, z. 1—2, 3—4, 5—7, 8—10.
- Ziemia, Warszawa, 1924, z. 3, 4—5, 6, 7, 8—9, 10—11.
- Zprávy státního Úřadu Statistického Republiky Československé, Praha, 1924.
- Życie Szkolne, Włocławek, 1924, z. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8—9, 10.